

שם משמואל טו בשבט

משנה ראש השנה א, א: אַרְבַּעָה רְאִשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאֶחָד בְּנִיטָן רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִים וְלַרְגָלִים. בְּאֶחָד בְּאֶלּוּל רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים, בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלְשִׁמְטוֹן וְלִיבּוּלוֹת, לְנִטְיָעָה וְלִירְקוֹת. בְּאֶחָד בְּשֶׁבֶט, רֵאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. בֵּית הַלַּל אוֹמְרִים בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בּוּ:

שם משמואל פרשת בשלת - שנת תרע"ב

חמשה עשר בשבט יש להבין בפלוגתת בית שמאי ובית הלל, דלביית שמאי באחד בשבט ראש השנה לאילנות ולבית הלל בט"ו בו. דהנה ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח.¹ הרי דשליש הזמן עבר עד שנעשה העולם על מלואו שיהיה ראוי לתורה. וכן בנפש האדם זמן הגידול עד שיעמוד על מלואו הוא עד עשרים שנה, ובית דין של מעלה אין מענישין את האדם עד עשרים שנה מהאי טעמא,² והוא שליש חיי האדם על פי מה דכתיב (איוב ה, כו) תבוא בְּכַלְח אֶלֵי קֶבֶר, בְּכַלְח - בגימטריא ששים. ואף דכתיב (תהלים צ, י) יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׁבָעִים שָׁנָה. יש לומר דכל שביעי הוא הנקודה הפנימית ומקבלת מכל ששה צדדים, כן עשר השנים מששים עד שבעים מקבל מן ששים הקודמות ואין בהן על פי רוב חידוש מעשים מצד עצמן אלא על פי מה שהתנהג כל ששים השנה, ורק באותו ענין והנהגה שהתנהג כל הששים באותו ענין מוסיף תלמיד חכם והולך למעלה למעלה, ועל פי מה שאמר כבוד קדושת אבי אדוני מורי ורבי זצללה"ה בשם זקני זצללה"ה מקאצק אהא דאמרו ז"ל הזקין נעשה כקוף,³ היינו דענין הקוף שהוא מתדמה במעשיו וכמו שהאדם עושה כן עושה גם הוא, כן הוא באדם כשהזקין עושה כעין מה שעשה בהיותו קודם שהזקין. ולפי דרכנו יובנו הדברים בעשר השנים מששים ועד שבעים, וכמו שהמדה השביעית מקבלת מן השש שעליה. ויובן על פי מה שפירש הזוהר הקדוש (ח"א ר"יז ע"ב) בפסוק (תהלים צ, י) וְאִם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרִבְעִים עָמַל וְאָוֶן, עיין שם.

כלל הדברים ששליש שנותיו עוברות עד שעומד על מלואו. וכן הוא בשנה, שיי"ב חדשים הם, ומתשרי עד שבט הוא שליש השנה, ובהם יוצאין רוב גשמי השנה ועולה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה.⁴ ובודאי כמו בגשמיות כן הוא ברוחניות שהחיים החדשים שאדם משיג בתשרי מתאחדים באדם לאט לאט עד שבט שאז עומד על מלואו, ואז הגיעה העת להתחזק ביתר כח ועוצם בעבודת ה' יתברך בחיות חדשה לשאת פרי לטובה ומאי פירות מצוות,⁵ ועולם שנה נפש הם בבחינה אחת. ולפי זה יובן טעם מחלוקתם דבית שמאי סבירא להו בפשיטות דמתאחד בתשרי עד אחד בשבט הם ד' חדשים שליש השנה. ובית הלל סבירא להו שהשנה מתחילה להתחשב מיום ט"ו בתשרי שאמרו ז"ל (ר"ה ט"ז). נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, ובחג נידונין על המים. וכן הוא ברוחניות על פי דברי המדרש רבה (פ' אמור) תִּקְטָב זאת לדור אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא <הַלֵּל יְהוָה> (וגו') (תהלים קב, יט) שהקב"ה בורא אותם בריה חדשה וכו' ומה עלינו לעשות ליקח לולב ואתרוג ונקלס להקב"ה, שנראה גם כן שמה שביום הכפורים נתקבלו בתשובה ונעשו עם נברא יוצא לפועל בסוכות, ועל כן אז דוקא ניקח לולב ואתרוג ולא תיכף במוצאי יום הכפורים. על כן מסתיים שליש השנה בט"ו בשבט:

באדם שלשה חלקים, החלק התחתון נגד המדור התחתון שבתחת נח שהיה לזבל, החלק האמצעי כבד וטחול עד הלב, והשליש העליון מהלב ולמעלה כמו שכתוב במדרש רבה שמות (פ' ב') בְּלֶבֶת אִשׁ <מִתּוֹךְ הַסְּהָנָה> (שמות ג, ב) משני חלקיו של סנה ולמעלה כשם שהלב נתון משני חלקיו של אדם ולמעלה, וכן בעולם ששליש העליון הוא שני אלפים ימות המשיח שהיא הנבחר לישוב שלוה, ובש"ס שבת (קנא ע"ב) וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֵּאמַר אֵין לִי בְּהֵם חִפָּץ (קהלת יב, א) אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה, ועיקר העבודה היא בשני אלפים תורה לברר בין כשר לפסיל טהור לטמא היתר לאיסור, וכנגדן בשנה עיקר זמן העבודה הוא בד' חדשים האמצעים, מט"ו שבט עד ט"ו סיון שבו פורים פסח ימי הספירה ושבועות. ובית שמאי דסבירא להו באחד בשבט יש לומר דלא חשבו לשבועות משום שאינו תלוי בזמן החודש רק שתלוי בפסח. ובזמנים הללו הוא זמן בירור האדם לברר הטוב מהרע, ואם הבירור הוא בטוב שוב מאירים ד' החדשים האחרונים. אך מחמת שגברו העוונות נהפך לאבל מחולנו ונחרב בהם הבית, ועתיד הקב"ה לעשותן. לנו ימים טובים רמים ונשאים עוד נעלים מפסח וכו'.

- בבלי סנהדרין** צז ע"א-ע"ב: תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעוונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו.
- בבלי שבת** פט ע"ב: ... אמר לו <הקב"ה> ליצחק בניך חטאו לי אמר לפניו רבונו של עולם בני ולא בניך בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי עכשיו בני ולא בניך ועוד כמה חטאו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה דל עשרין דלא ענשת עליהו...; ראה גם **ירושלמי ביכורים** ב, א / א / סד ע"ג; **ירושלמי סנהדרין** יא, ז / ל ע"ב.
- ילקוט שמעוני קהלת**, פרק א, רמז תתקסו (ע"פ מדרש זוטא קהלת פרשה א): רבי יודא בר סימון תני לה בשם רבי יהושע בן לוי אלו שבעה הבלים שאמר כאן קהלת כנגד שבעה עולמות שאדם רואה, <1> כיון שיצא ממעי אמו ועד שנה הכל מחבקין אותו ומנשקין אותו, <2> בן שנים בן שלש כחזיר בולש כוכין כל מה שהוא מוצא נותן לתוך פיו, <3> בן עשר גדי מקפץ כגדיא, <4> בן עשרים כסוס משפר גרמיה מהני גרמיה מחמי מתיא ליה אתתא, <5> נשא אשה נתן עליו אוכף נעשה חמור נעשה בעל מום לתורה, <6> ראה לו בניים נעשה לו ככלב מצרח ככלבא בשביל מזונותיו ומזון בניו ונעשה בעל מום למצות, <7> הזקין נעשה קוף, הדא דאתמר ברשעים, אבל בצדיקים והמלך דוד זקן אפילו זקן דוד המלך:
- בבלי ראש השנה** יד ע"א: באחד בשבט ראש השנה לאילן: מאי טעמא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הואיל ויצאו רוב גשמי שנה <ר"י>: הואיל ואלו רוב גשמי שנה - סכנך עברי רוב ימות הגשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטין מעתה - ועדיין רוב תקופה מבחוץ הואיל ויצאו רוב גשמי שנה.
- בבלי סוטה** מו ע"א: אמר רבי יוחנן בן שאול מפני מה אמרה תורה הביא עגלה בנחל אמר הקדוש ברוך הוא יבא דבר שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות ויכפר על מי שלא הניחו לעשות פירות. מאי פירות? אילימא פריה ורביה אלא מעתה אזקן ואסירי הכי נמי דלא ערפיני? אלא מצות.

ולא יאמר עוד וגו' אלא שעבוד מלכות יהיה עיקר ויציאת מצרים טפלה לה ובודאי כן יהיו המועדים מן הגאולה העתידה יותר עיקר מן המועדים שהם זכר ליציאת מצרים, וכבר דברנו מזה במקום אחר. אמן כן יהי רצון במהרה בימינו. וכן הוא בנפש עיקר עבודת האדם היא לדחות ממנו כחות הנפש המתאווה שמשכנה בשר, ובזוהר הקדוש זכאה היא לבא דלא קריב אליה עציבו דטחול וכעס דמרה, ואברים אלו הם בשליש האמצעי, אבל הלב והמוח הם טובים בעצם:

שם משמאל פרשת בשלח - חמשה עשר בשבט

יש להתבונן בענין יום ט"ו שבט שאין אומרים בו תחנון, הלא מה שהוא ראש השנה לאילן הוא דבר טבעי שיצאו רוב גשמי השנה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה, ומה ענין שלא יאמר בו תחנון, אחר שאין בו קדושה ולא מצוה ולא נעשה בו נס ולא ענין מעניני ישראל. והרי חמשה עשר באב אמרו ז"ל בשי"ס (שלהי תענית) איזה טעמים שהיו בו ענינים נוגעים לישראל, אבל ט"ו בשבט מה רבותא דידיה. ונראה דהנה כתיב (ישעיה נ"ה) כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה וגו' כן יהי דברי אשר יצא מפי וגו', הנה המשיל הנביא דבר ה' לגשמים המצמיחים. ונראה דענין האילן הוא המחבר את הפרי לארץ, והוא ממוצע בין הארץ לפרי, ויש בו כח המחבר. ונראה שרמז יש בגימטריא שלו אילן גימטריא צ"א כמספר שני השמות הוי' ואד', אשר שמים וארץ מתיחסים אליהם, והוא חיבור שמים וארץ. ומן מהותו של האילן בגשמיות נלמוד על רוחניותו וע"כ נמשל בו האדם כדכתיב (דברים כ') כי האדם עץ השדה, כי צורת האדם הוא לחבר העליונים והתחתונים, באשר יש בו נשמה מהעליונים וגוף נושא הנשמה מהתחתונים, ואמרו ז"ל (סוטה מ"ו). בטעם עגלה ערופה מפני שלא הניחו לו לעשות פירות מאי פירות מצוות, ⁵ כי המצוות הן בהתדמות פרי הגדל באילן שיש בפרי כח רוחני המזין ומחי את האדם, כידוע פירוש הארזי"ל בפסוק (דברים ח') כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם, היינו מוצא פי ה' שיש בלחם, וגוף הפרי הוא נושא לרוחניות שבו, כן המצוות הן רמ"ח אברים דמלכא וגוף המצוה היא נושא לרוחניות שבמצוה, ואדם העושה את המצוה באשר יש בו כח המחבר עליונים ותחתונים, ע"כ נמצא כח במעשה המצוות שהוא עושה חיבור וצירוף עליונים ותחתונים, מעשה המצוה מהתחתונים והרוחניות שבו מהעליונים, דומה לאילן שיש בו כח המחבר ומוציא פרי שיש בו חיבור כנ"ל, ואף שנמצא פרי הארץ שיש בהם רוחניות ומוציא פי ה', ומ"מ אינו נעשה ע"י אמצעי, וכמו שנמצא גם במקומות הארץ מקום המקדש שהי' מעולם המחבר עליונים ותחתונים כבמדרש אף בלי אמצעות האדם אלא שהקדושה שבמצוות היא באמצעות האדם:

והנה כמו גשמים המצמיחים את הפירות כן הארה אלקית שניתנת בלב אנשים היא המעוררת את האדם שיעשה פירותיו, וזהו שדימה דבר ה' ע"י הנביא נמי לגשם ושלג. ובכן כמו שאמרו ז"ל (בפ"ק דר"ה י"ז ע"ב) בענין גשמים הרי שהיו ישראל רשעים גמורים בר"ה ופסקו להם גשמים מועטים לסוף חזרו בהם להוסיף עליהם אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא הקב"ה מורידן בזמן וכו', הרי שהיו ישראל צדיקים גמורים בר"ה ופסקו עליהם גשמים מרובין לסוף חזרו בהם לפחות מהם א"א שכבר נגזרה גזירה אלא הקב"ה מורידן שלא בזמן על הארץ שאינה צריכה להן, כן נמי הוא בענין הארה אלקית בלב האדם שהיא כדמיון הגשמים, ובר"ה פוסקין לכל איש כמה הארה אלקית תינתן בו, שייך נמי אם חזר בו להוסיף או לפחות אי אפשר אלא אי זכה ניתנת לו ההארות בזמן שצריכות לו בעת תורה ותפלה או בעת שהוא נצרך לשמירה שלא יפול לחומריות, ולהיפוך ח"ו הוא להיפוך שניתנת בו במקום שאין צריכות לו ובעת בלביל וטירוד הדעת שהולכות לאיבוד:

והנה כמו הגשמים הגשמיים מתגלות פעולתם באילנות אחר שליש השנה שעלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטים מעתה, כן נמי מראש השנה ואילך לצדיקים שנכתבים ונחתמין לאלתר לחיים, או מיום הכפורים ויום ראשון של סוכות ואילך שהוא חסד שבחסד, שמתקריבים גם הבלתי ראויים מצד הדין, נכנסות באדם יום אחר יום הארה אלקית והתעוררות כנ"ל, והאיש שאיננו שוטה המאבד מה שנותנין לו מתוספים בו חיות ורגש הנפש, וכשהגיע שליש השנה כבר נשלמה בחינת הלב שבאדם כבמדרש (פ' שמות) שהלב ניתן בשליש העליון שבאדם, והיא כדמיון השרף שעלה באילנות שהפירות חונטין מעתה, כן באדם כתיב (משלי י"ז) למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה לב אין, אך כאשר עבר שליש השנה ונשלמה בו בחינת הלב, מתחיל זמן יותר בהיר לתורה ועבודה אחר שעברו ירחין דעשו ומכניס עצמם לארבע הפרשיות שבאדר ופורים וניסן ופסח וספירה ושבועות, שהימים מתעלן והולכים יום אחר יום, והם ימי עבודה בתורה ומצוות באופן יותר נעלה מכל השנה בחיות ורגש והתעוררות הלב. ובכן כמו שהוא ראש השנה לאילן המחבר כנ"ל, כן הוא באדם הדומה לאילן שאז מתחילה תקופה חדשה בהתפעלות הלב יותר ויותר מאשר עד כה, ואף לאנשים שמיעטו בעבודה עד הנה ואינם מרגישים, מכל מקום ההארה אלקית בודאי עשתה את שלה בהעלם על כל פנים וניתנת בו בחינת לב, ואם עוד יתישב בדעתו עוד ימצא בעצמו את בחינת הלב והרגש יותר מאשר עד הנה:

ולפי האמור תובן מחלוקת בית שמאי ובית הלל, ששניהם לדבר אחד מתכוונין והאילן הגשמי הוא דוגמא לאדם ושניהם מודים שמחשבים שליש השנה שתיגמר בחינת הלב הניתנת משני שלישי האדם ולמעלה. אך בית שמאי מדברים לפי מדתם מדת הדין וצדיקים הזוכים בדין נכתבים ונחתמין בראש השנה לאלתר לחיים, ונפסקו להם גשמים רוחניים כנ"ל, ונשלם שליש השנה באחד בשבט שנשלמה בחינת הלב, ולעומת האדם נמשך טבע האילן שהוא דוגמתו. ובית הלל שמדתם חסד מחשבים מט"ו תשרי יום ראשון של סוכות חסד שבחסד, שמשם ואילך מתחילין לחשוב שליש השנה כאמרם ז"ל (ויק"ר פ' ל') מה דאזל אזל מן הכא נחל חושבנא, ואחריהם נמשך טבע האילן, על כן יגמר שליש השנה שהוא גמר בחינת הלב בט"ו בשבט:

ולפי האמור יובן היטב ענין ט"ו בשבט שאין אומרים בו תחנון, שהוא באמת זמן שמחה לישראל הרוצין לעבוד את ה' בבחינת לב ולא בקרירות רוח ומצות אנשים מלומדה:

ספר קדושת לוי - מסכת אבות

מחמשה עשר בשבט עד ראש חודש ניסן כאשר היו מקדשים על פי הראיה מ"ה ימים, וכן מחמשה עשר באב עד ראש השנה מ"ה ימים. הכלל, כי ר' אליעזר ור' יהושע, חד סבר בניסן נברא עולם, וחד סבר בתשרי נברא עולם. והנה התוספות בראש השנה (כו. ד"ה כמאן) מפרש האדם נברא בכ"ה באלול. ונמצא מט"ו באב עד כ"ה אלול ארבעים יום נגד יצירת הוולד. וכן למאן דאמר בניסן נברא עולם, האדם נברא בכ"ה באדר. נמצא מט"ו בשבט עד כ"ה אדר ארבעים יום נגד יצירת הוולד. ובאמת אגן פסקינן כשני המאן דאמרי. וזה שאנו עושין יומא דפגרא בט"ו באב וט"ו בשבט, ונמצא ט"ו בשבט הוא הכנה לפסח ופסח הוא הכנה למתן תורה, נמצא ט"ו בשבט הוא הכנה למתן תורה, והא ראייה גם כן שהתורה ניתנה בסיון, ומשה רבינו עליו השלום אמר משנה תורה בשבט ככתוב בעשתי עשר חודש, הרי ראייה שחודש שבט הוא הכנה למתן תורה: